

**Voino-Iasenețki – arhiepiscop și chirurg:  
viața și hagiografia**

Sfântul Ierarh Luca al Crimeii

**Chișinău, 2024**

NOTA EDITORULUI .....	3
NOTA TRADUCĂTORULUI .....	4
PREFAȚĂ. A. Men .....	9
PROLOG-HAGIOGRAFIE.....	12
<b>Capitolul unu</b>	
ÎN UMBRA ISTORIEI (1877-1917) .....	33
<b>Capitolul doi</b>	
DOUĂ ADEVĂRURI (1917-1923).....	67
<b>Capitolul trei</b>	
SCHEMA ȘI SCHIMA (1924-1925).....	111
<b>Capitolul patru</b>	
CUM SE PROCEDA ÎN ANUL TREIZECI (1926-1931) .....	148
<b>Capitolul cinci</b>	
PROPOVĂDUIESC CHIRURGIA (1933-1937) .....	194
<b>Capitolul șase</b>	
CONVEIERUL (1937-1941).....	235
<b>Capitolul șapte</b>	
VREMEA ISPITELOR (1941-1946).....	260
<b>Capitolul opt</b>	
CRIMEEA – MELEAG BALNEOCLIMATERIC (1946-1961) .....	323
IMAGINI DIN ARHIVA AUTORULUI ȘI A FAMILIEI VOINO-IASENEȚKI .....	390
Din corespondența traducătorului cu autorul M. Popovski....	409
DESPRE AUTOR. Vadim Iarmolineț .....	411
EPILOG la ediția a II-a de M.A. Popovski .....	417

## Capitolul unu

### ÎN UMBRA ISTORIEI (1877-1917)

„Pe când e omu-n miezul vieții lui,  
M-aflam într-o pădure-ntunecată...”  
(Dante, „Infernul”)  
(Traducere de G. Coșbuc – *n.t.*)

Copilăria și adolescența oamenilor celebri este cea mai ingrată parte a biografiei lor. Neintuind soarta ilustră a copilului lor, părinții și rudele lui Leonardo da Vinci, Charles Darwin și Roald Amundsen nu au păstrat pentru urmași amintiri despre jocurile copilăriei și poznele viitoarelor genii. Este însă și mai grav când faptele ajung pe mâna istoricilor. Privind prin prisma timpului, biografii încep să răvășească scutecele eroului, dorind cu orice preț să pescuiască în trecut predispoziții ale viitoarei genialități. În gânguritul copilului Goethe de trei ani găesc înclinații spre poezie, iar în comportarea scandaloaasă a sugaciului pe nume Bonaparte întrevăd prevestirea victoriilor de la Austerlitz și Wagram. Este evident că o personalitate se conturează timpuriu, foarte timpuriu. Dar este cert și faptul că nu posedăm încă metoda care ne-ar permite să deducem din comportamentul copilului în ce direcție se vor întoarce pânzele navei vieții sale. Privirea retrospectivă se transformă în autoînșelare.

Sunt complicate pentru biograf și acele perioade în care persoana ilustră nu înfăptuiește, după părerea contemporanilor, nimic extraordinar. Atunci se recurge din nou la metoda „explicațiilor”. Dacă „umbra istoriei” ascunde câțiva ani din viața creativă a eroului, aceasta se explică prin lipsa condițiilor favorabile pentru înfăptuirea intențiilor majore. Dacă „umbra” cade pe o vârstă înaintată, se vorbește despre indiferența nedreaptă a contemporanilor, care ar fi împiedicat geniul să-și realizeze ideile. Există însă situații care clatină toate explicațiile „exterioare”: poetul clasic englez John Milton a început să scrie versuri la aproape șaiszeci de ani; marele arheolog Heinrich Schliemann s-a apucat de săpăturile legendarei Troia după vârsta de cincizeci de ani, până atunci fiind doar un negustor norocos. S-ar părea că nimic nu putea să-l împiedice nici pe unul, nici pe celălalt să-și manifeste talentele mai de timpuriu. Totuși, parcă îndepărtând întâlnirea cu momentul culminant al vieții lor, ambii au rămas zeci de ani în umbra istoriei. Pictorul american Morze și-a descoperit talentul de inventator abia când a trecut de patruzeci de ani,

iar istoria a păstrat nu pânzele tânărului Morze, ci aparatul său telegrafic, creat în a doua jumătate a vieții.

Probabil, cauzele exterioare accesibile observației (iar un biograf, de regulă, se află tocmai în căutarea lor) nu întotdeauna provoacă schimbări adecvate în destinul unei personalități creative. Multe se întâmplă în adâncurile sufletului unui geniu, în niște adâncimi care nu sunt accesibile unei priviri superficiale. Și atunci lumea descoperă dintr-odată în bătrânul Fabre un genial entomolog, cu toate că pe parcursul vieții nu a dat semne de mare savant, fiind un simplu învățător.

La începutul secolului nostru [sec. XX – *n.t.*], în psihologie a apărut un curent care considera orice persoană ilustră drept o victimă a unei patologii. În loc de biografii ale oamenilor celebri, savanții acestui curent propuneau să se scrie „patografii”. Au fost scrise câteva „patografii” ale unor mari scriitori, actori, savanți. Poate că acest punct de vedere („ilustru – deci nenormal”) are un temei, dar cum să înțelegem anii petrecuți de un geniu în umbra istoriei, de exemplu cei șapte ani în care Albert Einstein a fost economist în Biroul federal de patentare din Berna? Ar trebui oare să considerăm acești ani ca perioade luminoase între exploziile patologice?..

Problema „umbrei” m-a interesat numai din considerentul că Valentin Feliksovici Voino-Iasenețki s-a apropiat prea încet de „momentul său istoric”. Prima jumătate a vieții a trăit-o fără evenimente deosebite. Au fost, desigur, și în acea jumătate a existenței sale și dragoste, și descoperiri științifice, și dureri adânci. În consecință însă, toate acestea s-au dovedit a fi importante doar pentru el însuși și persoanele cele mai apropiate. Momentul istoric crucial a survenit la jumătatea vieții sale. Iar vocea poporului – legendele – a înregistrat exact acest moment.

Primul mit referitor la Voino-Iasenețki relatează despre decesul soției sale, Anna Lanskaia a decedat în 1919. Acesta este și anul în care Voino-Iasenețki a devenit o personalitate *istorică*.

Valentin Feliksovici avea patruzeci și doi de ani. Faptele, afirmațiile și lucrările sale au început să influențeze faptele și afirmațiile altor oameni, mulți dintre care nici nu-l cunoșteau personal. Și această influență încă persistă.

Să încercăm deci, fără părtinire, să aruncăm o privire asupra părții, ca să spunem așa, „preistorice” a vieții eroului nostru. Nu vom căuta ceea ce am dori mult să găsim – o profeție. Să cercetăm faptele. Poate că ele ne vor povesti cum s-a format acest caracter neordinar între anii 1877 și 1919.

În Dicționarul Enciclopedic al lui Brockhaus și Efron citim: „Voino-Iasenețki – nobili polonezi, stema – Trompeta, în prezent cetățeni ruși. Această dinastie este de origine rusă, cunoscută din secolul al șaisprezecelea...<sup>1</sup>”. Cartea „Heraldica Poloneză” mai explică că acești Voino-Iasenețki (Wojna Jasieniecki) provin din cneji ruși, din Rusia veche<sup>2</sup>. Cum au ajuns acei cneji în serviciul regilor polonezi, nu se știe. (Posibil să fi căzut prizonieri în timpul nesfârșitelor ciocniri de pe pământurile Ucrainei și Bielorusiei, sau poate ei înșiși și-au propus serviciile vreunuia dintre monarhii din Reci Pospolita. Astfel de lucruri nu erau rare nici până la cneazul Kurbski [Kurbski A.

<sup>1</sup> Dicționarul Enciclopedic al lui Brockhaus și Efron, vol. 12, p. 939.

<sup>2</sup> *Herbary polski*. Kaspara Nieskiego, vol. 4, Lipsk, 1839.

M. – cneaz, scriitor și om politic, refugiat pe timpul țarului Ivan al IV-lea cel Groaznic, în anul 1564, în Lituania – *n.t.*], nici după el. Oricum, această dinastie era în mare cinste. Konstantin Voino-Iasenețki era voievod de Luki, fiul acestuia, Ivan – voievod de Smolensk, fiul lui Ivan, Aleksandr – hatman de Vitebsk și vicevoievod de Vilnensk. Pe parcursul a aproape două secole, găsim numele Voino-Iasenețki printre nobilii de la curțile poloneză și lituaniană, în înalte posturi militare și administrative. Toți acești părcălăbi, stolnici, castelani, paharnici, trezoreri dețineau moșii considerabile în actuala Bielorusie și în Ucraina Apuseană. Pe la sfârșitul secolului al XVII-lea însă, funcțiile pe care le ocupau Voino-Iasenețki devin mai mărunte, iar dinastia își pierde din importanță. Parcă un vierme nevăzut roade rădăcinile puternicului arbore genealogic. La începutul secolului al XVIII-lea, urmașii voievozilor și marilor nobili devin sublocotenenți ai gărzii regale, preoți, judecători.

În anul 1839, în orașul Lipsk a apărut volumul patru de heraldică a dinastiilor de nobili polonezi. Autorii cărții, descriind stema dinastiei Voino-Iasenețki (săgeți frânte pe fond roșu, deasupra – semiluna și o stea), discutau câte pene de struț – trei sau cinci – trebuiau să încununeze coiful de deasupra scutului de pe blazon. Dar urmașii dinastiei Voino-Iasenețki care mai erau în viață la începutul secolului al XIX-lea nu-și mai făceau probleme cu aceste pene și scuturi. Deținătorii faimoasei steme s-au transformat în plugari de rând ai județului Senin din gubernia Moghiliiov. Bunicul eroului cărții noastre, Stanislav (născut prin 1820), era morar. S-a păstrat o notiță scrisă după cuvintele lui Valentin Feliksovici de către fiul său Mihail. Alcătuind lista strămoșilor săi vestiți, Mihail Voino-Iasenețki a scris în paranteze lângă numele străbunicului său Stanislav: „cocioabă afumată, opinci, la vânatoare de urși cu țapoial”.

Feciorul morarului Stanislav, Feliks (născut prin 1855), a fost primul care a încercat să se rupă din fundătura rurală după căderea dinastiei. Cu susținerea unui mecenat, Feliks Stanislavovici a reușit să termine gimnaziul, iar mai apoi – Facultatea de Farmaceutică. Cu o sută de ani în urmă, Feliks Stanislavovici Voino-Iasenețki s-a căsătorit și a deschis o farmacie privată. Comerțul nu mergea probabil prea bine, deoarece acesta a fost nevoit să-și deschidă farmacie de trei ori – la Herson, Chișinău și Kerci. La Kerci, în mai 1877, a și văzut lumina zilei cel de-al treilea copil al farmacistului – Valentin, viitorul episcop Luca.

La sfârșitul anilor '80, familia s-a stabilit cu traiul la Kiev. Feliks Stanislavovici renunță la farmacie și intră în Agenția de asigurare „Nadejda”. „Era un om cu un suflet nespus de curat, nicăieri nu găsea nimic rău, avea încredere în toți, deși, în virtutea funcției sale, era înconjurat de oameni vicleni”, își amintește despre tatăl său Valentin Feliksovici<sup>3</sup>. La fel vorbea și fiica lui, Victoria Feliksovna Dzenkevici (Voino-Iasenețkaia)<sup>4</sup>. Probabil că tocmai această onestitate a lui Feliks Voino-Iasenețki, bine cunoscută în oraș, l-a promovat în postul de agent kievean al uneia dintre cele mai bogate agenții de asigurare din țară. Oficiul agenției se afla chiar în centrul orașului, pe Kreșciatik, vizavi de clădirea Dumei. În aceeași casă, la etajul trei, familia Voino-Iasenețki – tatăl, mama, două fiice și trei feciori – ocupa câteva odăi spațioase.

<sup>3</sup> V. F. Voino-Iasenețki. *Memorii*. Caietul 1, p. 1.

<sup>4</sup> Victoria Feliksovna, decedată în anul 1973 lângă Kiev (stația Nemeșaevo).

Tatăl a rămas în memoria copiilor ca un om cam agitat, însă bun și foarte punctual. Ocupat cu treburi de serviciu, se afla puțin în sânul familiei. Îl îndepărta de ea și credința sa. Printre șase ortodocși în casă, numai el era catolic. Dar un catolic exemplar. Capul familiei era mama. Maria Dmitrievna, care se trăgea din familia mic-burgheză Kudrin din Harkov, îndeplinea de minune funcția de stăpână a unei case mari. O fotografie de la început de secol i-a păstrat chipul: o doamnă corpulentă, îmbrăcată bogat și cu gust; o față frumoasă cu trăsături mari, bărbia ce denotă o fire puternică, o privire hotărâtă a ochilor frumoși și proeminenți. Sub supravegherea severă a acestor ochi, servitoarele păstrau în apartament o ordine ideală, iar la bucătărie se cocea și se fierbea din belșug. Și nu numai pentru familie. Mama trimitea permanent cozonaci la închisoare pentru cei arestați. Pentru ca deținuții să poată agonisi niște bani, li se trimiteau să repare saltele și alte lucruri. Când a început războiul mondial, la bucătărie fierbeau întruna bidoane cu lapte pentru răniții de la spital. Mama era fantastic de bună, dar, spre deosebire de faptele bune ale tatălui, darurile și plocoanele ei purtau o nuanță accentuată, uneori chiar demonstrativă.

De fapt, în această casă nimeni nu era dojenit sau cicălit. Era o familie prietenoasă și, până la nenorocirea ce s-a abătut asupra surorii mai mari (Olga și-a ieșit din minți după grozăviile de la Hodînka)\*, probabil că lumea li se părea tinerilor Voio-Iasenețki senină. Interesele lor erau totuși diferite. Olga era pianistă, a absolvit conservatorul. Pavel și Vladimir și-au ales cariera juridică. Primul a devenit mai târziu avocat, cel de-al doilea – criminalist. Valentin, pe lângă gimnaziu, frecventa școala de pictură, pregătindu-se pentru cariera de pictor; mezina, Victoria, a luat hotărârea fermă să devină cântăreață. Caracterele băieților deveneau cu anii tot mai diferite. Aceasta se observa îndeosebi când familia pleca la vila din Kitaevo. Vladimir, feciorul mai mare, amator al vieții de salon, nu pleca la vilă, aerul monden părăndu-i-se destul de proaspăt. Pe robustul Pavel, dimpotrivă, îl delecta Niprul, plimbările cu barca, înota mult, pescuia. Valentin își aducea la vilă amicii-pictori din familii sărace. Aceștia pictau în aer liber, discutau despre lumină, culori, despre noile curente în pictură. La masă se jenau, dar mâncau cu poftă. Mai târziu, Valentin s-a simțit atras de ideile contelui Tolstoi. A devenit vegetarian, a început să doarmă la podea. Nu se mai odihnea la vilă, ci se pierdea zile întregi la țară, cosind cu țărani, clădind scârte de fân. Se ferea de cei din familie și prefera să ia masa cu țărani în hambar, mâncând cartofi și roșii.

O fotografie dublă (vara anului 1896, Kitaevo), care îl reprezintă pe Valentin împreună cu un amic-pictor, redă cu destulă precizie caracterul și gândurile lui Voio-Iasenețki la vârsta de 19 ani. Tinerii sunt îmbrăcați la fel, în cămăși raiate de în sau bumbac. Nasturii încheiați până la guler: niciun fel de dezmaț. Stau la o masă așternută cu o față de masă țărănească croșetată. Pe masă stau o halbă de bere și o sticlă, dar este numai o butaforie fotografică: nici în tinerețe, nici mai târziu Valentin nu s-a atins de băuturi alcoolice. Trăsăturile feței fostului gimnazist sunt încă blânde, nesigure. Dar privirea ochilor tineri este deja iscoditoare, serioasă, întrebătoare.

\* Catastrofă de pe colina Hodînka (în partea de nord-vest a Moscovei), la 18 mai 1896, în timpul împărțirii darurilor din partea țarului Nicolai al II-lea cu ocazia întronării lui. Din cauza neglijenței autorităților, s-a produs o învălmășeală, în urma căreia au murit 1389 de oameni, iar 1300 au rămas schilozi – *n.t.*

Și iarna, în oraș, Valentin se deosebea de frații și surorile sale. Familia ducea un mod de viață deschis. Valentin însă nu mergea în ospetie și la teatru. Dacă în casă venea vreun străin, prefera să se retragă în camera sa plină cu crochiuri. Nu cunoștea nici domnișoare.

Gimnaziul nr. 2 din Kiev, unde învățau frații Voino-Iasenețki, excela prin corpul său didactic cu profesori dintre cei mai aleși și prin talentele elevilor săi; despre gimnaziu se scria ca despre o instituție de învățământ remarcabilă. Pe acest fundal, Valentin era un elev mediu; la examenele de absolvire din primăvara anului 1896, răspunsurile sale la algebră și geometrie au fost chiar slabe. La algebră Valentin Voino-Iasenețki a primit singurul „2” [sistemul de note de 5 puncte – *n.t.*] din clasă. Verificând lucrările la geometrie ale absolvenților, profesorul universitar Bukreev a menționat: „Lucrările (...) lui Iasenețki, deși au fost apreciate ca satisfăcătoare, abia de merită aceasta: sunt pline de greșeli elementare la logaritmi și arată o neglijență extraordinară în demonstrații”<sup>5</sup>. Nu e de mirare că în anii de gimnaziu i s-a prezis un viitor strălucit fratelui Pavel, unui tânăr agil, comunicativ, care învăța fără vreun efort și cânta la chitară. Valentin însă, fiind tăcut, nesociabil, era considerat un băiat cu capacități mediocre, de la care nu te puteai aștepta la succese cât de cât serioase în viață.

În familia Voino-Iasenețki, după cum s-a mai spus, domnea o libertate deplină în problemele de conștiință și religie. Mama, care era foarte religioasă, se ruga cu osârdie în odaia sa, dar la biserică nu se ducea din principiu. O îndepărtase de biserică o întâmplare ce avu loc imediat după moartea fiicei mai mari. După obicei, mama adusesese la biserică o colivă pe un platou și lingurițe de argint. Când se sfârși liturghia, ea se apropie de altar și încremeni: doi preoți se certau de la colivă. „E a mea, a mea”, insista primul. „Nu ți-o dau!”, îi smuci platoul al doilea.

Feciorii-juriști din familia Iasenețki nu manifestau prea multă râvnă în credință, dar, după tradiție, mergeau la utrenia de Paști și la scoaterea Aerului. Nici în copilărie, nici mai târziu părinții nu le citeau predici copiilor pe teme de ordin moral. Totodată, în casă dominau valorile incontestabile de onoare, de simț al datoriei și al responsabilității. Voino-Iasenețki respingea categoroc pogromurile evreiești și orice manifestare de antisemitism. Când Pavel fu recrutat în armată, toți ai casei erau îngrijorați. Nu din cauza vreunei nenorociri cu vreo armă, care se poate întâmpla într-o cazarmă chiar și pe timp de pace, ci din cauza că recrutul ar fi putut fi trimis cu armata la pogromuri. Aceasta ar fi fost o rușine pentru întreaga familie. Voino-Iasenețki se solidarizau cu mișcările studențești de la începutul secolului. În ziua în care studențimea kieveană omagia memoria studentei Vetrova, care s-a sinucis din motive politice, au ieșit pe străzile Kievului și cei trei frați. Dar pentru Valentin aceasta a fost prima și ultima demonstrație. El ocolea adunările de gloată.

În general, dintre toți copiii lui Feliks Stanislavovici și ai Mariei Dmitrievna, problemele morale îl preocupau cu adevărat numai pe tăcutul Valentin. Tânărul care locuia într-un apartament luxos de pe Kreșciatik, fiu al unor părinți asigurați, făcându-și studiile în cel mai bun gimnaziu din oraș, era bolnav de aceeași boală de

<sup>5</sup> Recenzia profesorului Universității „Sf. Vladimir” despre răspunsurile în scris ale persoanelor supuse testărilor de maturitate la gimnaziu, districtul de învățământ, Kiev, anul 1998, p. 92 și 93.

care suferea toată intelectualitatea rusă din momentul apariției sale. Era chinuit de oarecare vină față de popor, față de țăranii de la sate, față de femeile în zdrențe, care cerșeau pe pragurile bisericilor. De la mijlocul secolului al XIX-lea și până la Revoluția din 1917, această stranie durere sufletească, atât de puțin înțeleasă pentru restul lumii civilizate, îi chinuia pe mii de ruși. Aristocrații și oamenii de rând, slavofili și ateii, naivii și snobii împărtășeau un adevăr pe care-l considerau incontestabil. În viitor, considerau ei, pe Rusia o așteaptă instaurarea dreptății supreme, biruința asupra suferințelor umane, depășirea dezarmoniei existenței, realizarea unei vieți ideale, desăvârșite. Dar nu instruirea, cultura sau civilizația va aduce în lume această dreptate supremă, ci însuși poporul: acești țărani, negustori, mic-burghezi. Rezolvarea tuturor problemelor se conține în adâncurile tainice ale vieții poporului. Acolo, în acele straturi de nepătruns pentru un intelectual se păstrează credința cea adevărată și neîntinată, moralitatea și înțelepciunea supreme. Nimic asemănător nu există în Occident și, în general, în lume. „Cu mintea nu-nțelegi Rusia...” [expresie proverbială a poetului rus F.I. Tiutcev – *n.t.*]. E necesar să devii simplu, să te contopești cu masele, să servești masele. Aceasta este principala destinație a unui om cult și aceasta este salvarea lui.

Tânărul Valentin Voino-Iasenețki nu a fost prea original, acceptând diferitele concepții ale epocii sale ca pe o realizare supremă a filosofiei. Ce poate fi straniu în asta? Dragostea față de popor, închinarea religioasă în fața norodului îi captiva în Rusia pe astfel de uriași ca Dostoevski și Homiakov, pe cei din organizația clandestină „Narodnaia volem” [„Voința poporului” – *n.t.*], pe Herțen și pe liderii social-democrați.

Acest fenomen nu a dispărut nici în zilele noastre, după 70 de ani. Cum ar fi putut să se descurce un băiat de douăzeci de ani, la răscrucea secolelor XIX și XX, în superstiția cea mai periculoasă a mesianismului rus, care sub ochii unei singure generații s-a transformat mai întâi în imperialism țarist, apoi în cel sovietic...

S-a observat demult că între scop și mijloace în Rusia a existat întotdeauna o prăpastie. Acei profesori, medici, agronomi care mergeau la țară înainte de revoluție în numele mesianismului rus, ca să-l învețe și să-l trateze pe țăranul-purtător de Dumnezeu, erau, de regulă, oameni dezinteresați, demni de cea mai înaltă stimă. Ideea slujirii poporului l-a captivat și pe Valentin Voino-Iasenețki. Crezând în necesitatea „mersului în popor”, acesta, cum se-ntâmplă adeseori cu oamenii tineri cu suflet curat, începu să se frângă pe sine însuși, să-și înghesuie firea în cadrul îngust al raționamentelor apriorice. Iată cum descrie mai târziu el însuși această luptă lăuntrică.

„Atracția mea pentru pictură era atât de puternică, încât după absolvirea gimnaziului am hotărât să intru la Academia de Arte din Petersburg. Dar în timpul examenului de admitere, m-au copleșit gânduri grele dacă mi-am ales corect calea vieții. Îndoielile au fost de scurtă durată și s-au terminat cu concluzia că nu mai sunt în drept să mă ocup cu ceea ce-mi place, ci cu ceea ce ar fi util pentru oamenii suferinzi. Din Academie i-am expediat mamei o telegramă despre intenția de a intra la Facultatea de Medicină. Toate locurile vacante fiind deja ocupate, mi s-a propus să intru la Facultatea de Științe Naturale, ca mai târziu să mă transfer la medicină. Nu am acceptat propunerea, deoarece nu eram atras de științele naturii și aveam un interes deosebit pentru științele umanitare, îndeosebi pentru teologie, filosofie, istorie. De aceea am

preferat să intru la Facultatea de Drept, unde pe parcursul unui an am studiat cu interes istoria și filosofia dreptului, economia politică și dreptul roman”.

Dar peste un an s-a simțit iarăși atras de pictură. Voino-Iasenețki pleacă la München, unde intră la Școala privată a profesorului Knipp. Aici a învățat doar trei săptămâni, dar i s-a făcut dor de casă, de Rusia și s-a întors la Kiev. Începu să practice, cu un grup de amici, desenul și pictura.

Trecuseră doi ani de la absolvirea gimnaziului, Valentin însă tot nu putea hotărî ce va face... „Puteam să mă înscriu la Facultatea de Medicină, dar din nou m-au copleșit idei narodniciste și, din fierbințeală tinerească, hotărâi că trebuie să mă apuc urgent de un lucru practic, util pentru popor. Mai roiau prin cap și gânduri să mă fac felcer sau învățător la țară. Cu aceste intenții, mă pornii la directorul școlilor populare din districtul de învățământ Kiev cu rugămintea să mă aranjeze într-o școală. Directorul s-a dovedit a fi un om deștept și perspicace: a apreciat înalt aspirațiile mele narodniciste, însă m-a convins să-mi schimb intențiile și să intru totuși la Facultatea de Medicină. Aceasta coincidea cu aspirația mea de a fi util sărmanilor lipsiți de ajutor medical, dar îmi stătea de-a curmezișul drumului repulsia mea pentru științele naturii. Am învins totuși această repulsie și am intrat la Facultatea de Medicină a Universității din Kiev”<sup>6</sup>.

Perioada acestor frământări interioare a fost deosebit de grea pentru un tânăr și din alt motiv: trecând prin îndoieli și suferințe sufletești, și-a format în acești ani poziția etică și religioasă. Mai întâi a fost atras de învățătura contelui Tolstoi, dar această pasiune nu a durat prea mult. În anul următor, în mâinile tânărului student a ajuns cartea lui Tolstoi „Care este credința mea?”. Această carte, editată în străinătate, era interzisă. În Rusia ea a atras multă lume în rândurile adepților lui Tolstoi, dar pe Voino-Iasenețki, dimpotrivă, l-a respins. A văzut în ea, după cum s-a exprimat, „o batjocorire a credinței ortodoxe”. „Mi-am dat seama imediat că Tolstoi e un eretic, foarte îndepărtat de adevăratul creștinism”, scria el mai târziu. [Pentru ereziile sale, scriitorul L. N. Tolstoi a fost excomunicat de Biserica Ortodoxă – *n.t.*]. Ortodoxismul tradițional – credința mamei sale – a triumfat în el pentru totdeauna și ireversibil.

Religiozitatea ce se aprinsese în el după întoarcerea din străinătate își găsi expresie în tablourile și schițele sale. Majoritatea picturilor ce s-au păstrat din acea perioadă reprezintă țărani și țărance rugându-se cu osârdie, pelerini sprijiniți în toiag, cerșetori în curtea Lavrei Pecerska din Kiev. Schițele sunt făcute în creion, precis și pronunțat, cu o stare de spirit bine conturată. Voino-Iasenețki considera că, de n-ar fi părăsit pictura, ar fi mers pe calea lui Vasnețov și Nesterov, „deoarece tema religioasă s-a stabilizat în mod pregnant în pictura mea”.

Așadar, lupta de doi ani cu sine însuși aparent luase sfârșit: Valentin Iasenețki a părăsit definitiv pictura. Dar frământările interioare nu se terminaseră încă.

„Când studiam fizica, chimia, mineralogia, aveam senzația aproape fizică că îmi impun creierul să lucreze asupra unor fenomene străine lui. Creierul, ca un balon comprimat de cauciuc, căuta să respingă conținutul străin. Cu toate acestea, luam numai note de cinci și, pe neașteptate, începu să mă intereseze extraordinar de mult anatomia. Studiind oasele, le desenam și acasă le modelam din lut, iar cu disecarea

<sup>6</sup> Memorii.

cadavrelor am atras brusc atenția tovarășilor mei și a profesorului de anatomie. Deja la anul doi, camarazii mei au hotărât că voi fi profesor de anatomie... La anul trei mă ocupam cu pasiune de studierea operațiilor pe cadavre. Se petrecu o evoluție curioasă a aptitudinilor mele: capacitatea de a desena și afecțiunea mea pentru formă au crescut într-o dragoste pentru anatomie și într-un artistism în disecarea și operațiile pe cadavre. Dintr-un pictor ratat mă transformai într-un maestru în anatomie și chirurgie.

Examenle de stat le-am susținut în mod strălucit, numai pe note de „cinci”, și profesorul de chirurgie mi-a zis: „Doctore, cunoașteți deja mai multe decât mine, deoarece cunoașteți bine toate domeniile medicinei, iar eu am uitat multe...”<sup>7</sup>.

Tânărul Voino-Iasenețki a atins în cunoașterea și *înțelegerea* anatomiei culmi într-adevăr uimitoare. Toate realizările sale științifice de mai târziu s-au bazat pe cunoașterea perfectă a anatomiei. Totuși memoria eroului nostru nu redă evenimentele cu o vechime de șaizeci de ani întru totul exact.

La universitate nu se susținea examen la chirurgia generală. Este vorba, probabil, despre un curs de tehnică chirurgicală la anatomia topografică, pe care îl ținea profesorul P.I. Morozov. Lui Voino-Iasenețki îi plăcea acest obiect și pentru răspunsuri avea numai note excelente. În general însă, nu învăța chiar strălucit. Notele de „cinci” nu împodobeau întotdeauna matricola lui. Avea nota generală „trei” chiar și la așa obiecte ca Tehnica chirurgicală și Chirurgia facultativă. Viitorul ilustru chirurg-oculist mai avea note de „trei” la oftalmologie și desmurgie (știința despre pansamentele chirurgicale)<sup>8</sup>. Nu-i prea mergea fiului de farmacist nici în știința despre prepararea medicamentelor. În listele de examinare ale studenților de la Facultatea de Medicină a Universității „Sf. Vladimir”, profesorul I. Lautenbah îi puneă cu încăpățănare studentului Voino-Iasenețki note de „doi” și „trei”<sup>9</sup>. Dar toate acele nereușite din tinerețe, după cum se știe, au puțină importanță. Ele pot doar să ne amintească despre eșecul studentului Pasteur la chimie sau al lui Anatole France la literatură. Nu doar cu note trăiește un student!

La răscrucea a două secole, Universitatea din Kiev era una dintre cele mai prestigioase instituții de învățământ din țară. În lista profesorilor universitari străluceau nume cunoscute în toată Rusia și peste hotarele ei. La Facultatea de Medicină predau așa somități ca anatomopatologul V. K. Viskovici, patologul V. P. Podvîsoțki, terapeuții P. A. Leș și V. P. Obrazțov. Celebrul chirurg G. E. Rein ținea cursul de obstetrică și ginecologie. Savanții se străduiau să-i atragă pe tineri în știință. În fiecare an, la facultăți se anunțau teme pentru cercetări științifice. Cele mai bune lucrări erau menționate cu medalii de aur și de argint. Studenții atrași de știință se grupau în jurul dascălilor preferați. În cercurile organizate pe lângă catedre, se formau cercetători serioși. La Facultatea de Științe Naturale, sub conducerea profesorului Navașin, la începutul secolului al XX-lea își făceau studiile viitorul academician N. G. Holodnîi; viitorul citolog celebru, profesorul G. A. Levițki; cunoscuții botaniști, profesorii V. R. Zalen-

<sup>7</sup> *Memorii.*

<sup>8</sup> Fondul 16 al Arhivelor municipale de stat de la Kiev, inventarul 465, dosarul 5764, foaia 31. Universitatea din Kiev, Facultatea de Medicină.

<sup>9</sup> Ibidem, dosarul 5676, foaia 545.

ski și V. M. Hitrovo<sup>10</sup>. Dar oricât am răscolit arhivele universității și am întrebat de contemporani, nu am dat nicăieri de pasiunea științifică a studentului Voino-Iasenețki. Colegii lui de an, Aleksandr Kan și Vladimir Bergman, au obținut medalii de aur pentru lucrarea despre gelatină ca remediu hemostatic și cercetarea metodei optime de dezinfectare a mâinilor chirurgului. Încă un coleg de an al lui Valentin Voino-Iasenețki, Grigori Pivovarov, un om cu aptitudini în științele sociale, s-a învrednicit de medalia de argint pentru o lucrare despre moralitatea medicilor în Rusia<sup>11</sup>. Alți câțiva studenți, în anii 1900-1903, au obținut pentru cercetările lor medalia „Pirogov”. Iar viitorul mare chirurg Voino-Iasenețski nu scrie lucrări, nu rânvește medalii...

În acei ani, masele universitare erau adânc tulburate de diverse probleme sociale. În luna mai 1901, ministrul învățământului public le-a propus profesorilor din Kiev un chestionar din 15 întrebări referitoare la cele mai stringente probleme ale învățământului superior. În timp ce profesorii redactau răspunsurile, formulate, de altfel, destul de radical, tinerii discutau recomandările și „indicațiile” lor. Dar numele lui Voino-Iasenețki nu-l găsim nici sub „indicații”, nici în rândurile căpeteniilor activității sociale studențești.

În anul 1903, Facultatea de Medicină a fost tulburată de un alt eveniment. Baroneasa Meiendorf, președintele Societății ruse de ocrotire a animalelor, s-a adresat Ministerului Învățământului cu rugămintea de a limita experiențele științifice asupra patrupedelor. În spatele baronesei stătea însăși împărăteasa Maria Fiodorovna, ocrotitoarea „Societății protectorilor”. La rugămintea ministrului, memorandumul asupra vivisecției a fost pus în dezbatere de o comisie specială a Facultății de Medicină a Universității din Kiev. Profesorii au dat un răspuns hotărât: „Având în vedere că progresul medicinei este imposibil fără vivisecție, limitarea aplicării ei în instituțiile de învățământ specializate nu poate fi admisă”. La cererea baronesei de a nu permite persoanelor fără diplomă de medic să efectueze experiențe asupra animalelor, comisia declară: „Despre caracterul inaplicabil al acestei cereri ne dă un răspuns clar însăși istoria științei în persoana chimistului Pasteur și a zoologului Mecinikov”<sup>12</sup>. Scrisoarea comisiei și demersul baronesei Meiendorf au provocat discuții aprinse în universitate. Și iarăși, în multitudinea de rezoluții studențești pro sau contra vivisecției nu-l găsim pe Voino-Iasenețki. Se vede că nici acest eveniment nu i-a tulburat inima.

Răsfoiesc documentele despre tulburările politice din rândurile studenților kievieni. Unele mape din arhivă povestesc despre „răzvrătirea” de la Universitatea „Sf. Vladimir” din decembrie 1901 – ianuarie 1902: exemplare de manifeste, denunțuri ale provocatorilor, notițe de cuvântări rostite la mitinguri. Studenții protestează împotriva așa-numitului „Regulament provizoriu” al guvernului, care limitează drepturile și așa restrânse ale tineretului studios. „Regulamentul provizoriu” permitea autorităților, printre altele, înrolarea studenților răzvrățiți în rândurile soldaților. Universitatea fierbea, întrunirile și grevele se țineau lanț. În consecință, 183 de „inițiatori” au fost recrutați în armată, toți studenții anului întâi de la toate facultățile au fost

<sup>10</sup> Arhivele municipale de stat de la Kiev (AMSK). Fondul 16, inventarul 465, dosarul 5764, foaia 31.

<sup>11</sup> Scurte dări de seamă despre activitatea Universității „Sf. Vladimir” în anii 1900-1903.

<sup>12</sup> AMSK, fondul 16, inventarul 342, termen de păstrare 199, foaia 10.

exmatriculați, iar toți cei din anul doi – lăsați repetenți. Chiar și Consiliul profesoral al universității s-a revoltat împotriva acestei samavolnicii. A început o corespondență tăioasă între corpul profesoral și șeful districtului de învățământ<sup>13</sup>. În martie 1903 au avut loc alte tulburări, alte represiuni: toți studenții anului trei au fost lăsați repetenți, propunându-li-se să plece fără întârziere pe la casele lor.

Și Valentin? Numele lui nu figurează nici printre cei eliminați, nici printre oratori, nici printre semnatarii petiției de protest. Nu-l găsim nicăieri. E un fricos? Dar știm că toată viața profesorului Voino-Iasenețki, a episcopului Luca constituie un lanț neîntreput de fapte de mare eroism. E posibil, oare, ca la o vârstă matură să devină erou cel care *ani de-a rândul* a fost un fricos? Invers se întâmplă deseori, dar așa – nu prea am auzit...

Nu frica de săbiile polițiștilor și nici apartenența la clasa asupritorilor l-au ținut pe Voino-Iasenețki departe de viața socială și politică a universității. Dar a fost el, oare, departe? La anul trei, în acel an „fierbinte” 1903, studenții Facultății de Medicină l-au ales pe Valentin Voino-Iasenețki secretar responsabil. După unele mărturii, colegii îl numeau „conștiința cercului studentesc”. Este o mare onoare să fii liderul liber ales al studenților. Tineretul, mai ales în acei ani incandescenti, nu-și acorda încrederea oricui. Prin ce a meritat totuși Valentin simpatia colegilor săi? El personal povestește următoarele: „Înainte a unei lecții, aflasem că un coleg polonez l-a lovit peste obraz pe un altul evreu. La sfârșitul lecției m-am ridicat și am solicitat atenția tuturor. Când toți s-au liniștit, am ținut o cuvântare înflăcărată, în care am demascat fapta urâtă a studentului polonez. Am vorbit despre normele înaltei moralități, despre suportarea insultelor, l-am amintit și pe marele Socrate, care s-a comportat foarte calm atunci când soția arțăgoasă i-a turnat în cap o oală cu zoi”<sup>14</sup>.

Putem bănuși că improvizația etico-istică a studentului-medic a fost destul de naivă. Ba chiar și cu o aluzie la răutăcioasa Xantippa, care l-a lăut cu zoi pe ilustrul ei soț. Însă tinerii au simțit în discursul tăcutului coleg ceva mai mult decât dorința de a-l pune la punct pe bătaș. În sală a răsunat o durere sinceră pentru persoana ofensată, o revoltă împotriva nedreptății comise. Valentin a intervenit ca un moralist, atrăgând atenția colegilor nu la ceva secundar, ci la punctul principal al problemei. Și și-a atins scopul. Calitatea sa de lider spiritual și etic al studenților a fost recunoscută.

Parcă mi-l imaginez: un tânăr blond, cu o statură de voinic. Îmbrăcat, conform Regulamentului intern al universității, într-o „tunică din stofă verde-nchisă... cu două petlițe din firet de aur...”. Dar în tunică, ca și în cămașa de in, el rămâne același, mereu același. Ochii lui privesc sever și exigent prin ochelarii „ca la Dobroliubov”. Nu, el nu se află în conflict cu lumea înconjurătoare, însă totodată parcă ar fi separat de această lume. Ce se ascunde sub acea tunică, în sufletul acestui tânăr straniu? Dispunem de prea puține fapte ca să judecăm despre aceasta. Contemporanii au decedat, nu s-au păstrat nici scrisori, nici jurnale. Iar în „Memoriile” scrise de Voino-Iasenețki în cel de-al 81-lea an al vieții, nici el nu mai este capabil să restabilească starea sa sufletească de la început de secol. Și totuși, aș dori mult să înțeleg acea stare... Am

<sup>13</sup> AMSK, fondul 708, inventarul 341, dosarul 45, foaia 2.

<sup>14</sup> *Memorii*.